

Gilicze Tamás

EMLÉKFOSZLÁNYOK EGY KONFERENCIÁRÓL

A Bakony szíve

Előre bocsátom: elfogult vagyok Bakonybél iránt, mert mindaz, amit ott tapasztaltam, pozitívan erősítette meg az ökumenikus elkötelezettségemet. Más hagyományok szerint, más dialektusban, másképpen hangsúlyozva, mégis ugyanazon a nyelven szólítjuk meg létünk forrását, az Örökkévalót. Valahányszor módomban volt átélni az ottani atmoszférát, minden esetben az ezeréves hagyományokon alapuló elmélyültséggel, belülről fakadó külső igényességgel, Istenre mutató egyszerű szépséggel és előítélet nélküli, őszinte nyitottsággal találkoztam. Ezért számomra ez a hely a bél helyett inkább a szív helye. Egyik meghatározó élményem a bakonybéli monostor ezeréves évfordulóján tartott templomszentelő ünnepség volt, ahol a több mint háromórás ünnepi liturgiának a részese lehettem. Mintha másképpen telt volna ott az idő: felemelt, magával ragadott és áttemelt egy olyan valóságba, melyről protestánsként addig kevés tapasztalatom volt. Nemcsak az óra járása által mutatott idő lassult le akkor, hanem az Isten–ember és az ember–ember közötti távolság is minimálisra csökkent. Igazi hitbeli, testvéri tapasztalás volt ez, amely még tovább erősítette a bakonybéli közösség iránti érdeklődésemet.

Áldott prekovidián idők

E sorok írása közben jóleső nosztalgiával jönnek elő az ökumenikus konferenciához fűződő emlékek. Legerősebben, hogy akkor még ismeretlen volt a távolságtartás, a maszkviselés, az állandó fertőtlenítés és a fertőzés miatti félelemből fakadó bizalmatlan méregetés. Számomra ez a nap egy „kettő az egyben” akció volt. A konferencia mellett erre a napra szerveződött egy zárandoktalálkozó, a szintén Bakonybélhez kapcsolódó, 2017 óta rendszeresen megtartott ökumenikus zárandoklat közösségének tagjai számára. Ebben a közös-

ségben az intenzív együtt töltött nyári zárandokhét során alapvető tapasztalat az egység, a közös úton megtapasztalt lelki útkeresés. A zárandokközösség mintegy félszáz tagjából körülbelül húsz fő jelezte a konferencián való részvételét, ezért kétszeresen is izgalmasnak ígérkezett a nap.

Meghívó

Amikor a meghívó online formában megérkezett hozzám, szembetűnő volt a bencésektől már megszokottnak mondható tiszta lényegre törés. Erős cím: *Gyűlölet és szabadság*, letisztult szín- és formavilág, bibliai szimbólumok és versek, jólesően szellős szerkesztés, olyan anyag, amelyet az ember papír alapon is szívesen a kezébe venne. A programok átláthatóak, változatosak, emberléptékűen szerkesztettek, az előadások címei egyszerre lehettek sokat és keveset ígérőek – bár ez nem is volt fontos, mert a bizalom és érdeklődés már korábban is megvolt. Különösen azért ígérkezett izgalmasnak, mert az előadók között egy olyan legénykori barátom neve is feltűnt, kinek bár zömmel ismerem a munkáit, még soha nem hallottam előadni. Kíváncsi voltam rá, nagyon. Az internetes jelentkezés során a délutáni műhelyek témái közül is választani kellett. Nem volt kérdés, hogy személyes ismeretségünk miatt Lólé Attila műhelyébe jelentkeztem, kinek hitbéli indulása, eszmélődése és útkeresése idején egy kicsit jelen lehettem az életében.

Érkezés

Gyönyörű őszi nap volt, noha reggel a Bakony völgyeiben meg-megült a köd. Érkezés és parkolás után jó volt újra látni a zárandoktársakat, ismerősöket, barátokat többféle felekezetből. Önfeledt kézfogások, ölelések, lapogatások, örömteli mondatok és mosolygás mindenütt. Már ezért is megérte volna idejönni, sőt, ha nem lett volna semmilyen előre megszervezett program, akkor is tartalmasan meg lehetett volna tölteni a napot. Volt egy kis aggodalom is bennem, mert egyik zárandoktársunk, aki motorral igyekezett Budapestről Bakonybélbe eljutni, a kezdésig nem érkezett meg, a telefonját pedig nem vette fel. Utólag kiderült, hogy nem volt semmi ok az aggodalomra, mert késve ugyan, de megérkezett; egyszerűen az októberi reggel hűvöse készítette többszöri megállásra.

Kezdő ima

Szeretem a bencések liturgiáját. Hordoz valami nagyon mélyet, magával ragadó ősit. Pontosan ragaszkodva a bibliai szavakhoz. Tetszik az a szabadság, hogy többféle szinten lehet részt venni benne. Lehet csak csendesen, lehet a testünkkel követni a mozgásokat, szemmel követve a szöveget, vagy teljesen, énekléssel is részt venni benne. Elsőre persze kicsit furcsa az ötvonalas kottához szokott szemnek a négyvonalas, a többféle kulcs, a sorok közötti lélegzétvételnymi szünet, de ekkor már volt némi tapasztalatom erről, így énekkal is részt tudtam benne venni, ahogy jól nevelt protestánsként eleve illendőnek tartottam volna.

Első előadás

A templomi imádság után átvonultunk a faluházba, ahol a köszöntés után sor került az első előadásra. Cserháti Sándor evangélikus teológus tartotta *Jézus: a probléma és a megoldás* címmel. A cím lehet sokatmondó, mindenesetre nekem nem derült ki belőle, hogy miképpen kapcsolódik a nap témájához. Az előadó felszabadultan, könnyedén, kiváló kommunikátorként tartotta az előadását. Emlékeim szerint a válás meghatározásából indult ki, mely egy olyan közösségi összetartó erő, melyben az isteni rend megvalósul, és az egyénnek el kell helyeznie benne magát. Ez a világban megmutatkozó isteni rend lehet, melynek határait azonban Jézus több alkalommal is feszegette: „senki sem tölti az új bort régi tömlőkbe”, „nem az ember van a szombatért, hanem a szombat az embertért”, „nem azért jöttem, hogy békességet hozzak, hanem, hogy kardot”. Jézus szerint nem a struktúra fenntartása a fontos a vallásban, hanem az Ő követése. Számára a szeretetnek prioritása van a tételes törvénnyel szemben, például képes volt megtörni a szombat szigorú vallási törvényét, hogy meggyógyítson valakit. A fennálló rendet azonban nem öncélúan, lánglelkű forradalmárként oldotta, hanem azért, hogy Isten szeretete növekedjen a világban. Ha felborítjuk a meglévő rendet, de a helyébe nem lép az Isten szeretete, akkor jobb, ha nem történik semmi. Jézus kora nem volt még alkalmas arra, hogy tökéletesen megvalósuljon benne az Isten akarata. Ezért utat mutatott, hogy egyfajta társadalmi progresszió során egyre több megvalósulhasson az Isten szeretetéből. Az ő korában nem volt politikai realitása a rabszolgaság eltörlésének, ám századokkal később az Ő tanításai alapján gondolkodva mindez megtörténhetett. Ugyanígy a nők egyenjogúságának kérdése hasonló társadalmi kibontakozáson ment keresztül. Csodálatosan szép gondolatnak találtam ezt a történelemben egyre jobban kifejlő isteni szeretetet. Erre vonatkozott az előadás vezérigéje: „Még sok mindent kellene mondanom nektek, de most nem tudjátok elviselni; amikor azonban eljön ő, az igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra...” (Jn 16,12-13) A mindenkori keresztények felelőssége felismerni ezt az igazságot, és alkalmazni az adott időszak lehetőségei között. Innovatív, bátor gondolkodásra van szükség, így haladhat előre Isten országának építése a világban. Nem azért, mert mi olyan nagyszerűek lennénk, hanem azért, mert az előttünk jártak a maguk idejében megtették a felismert igazságot. A chartres-i Bernátnak tulajdonított mondás szerint: *törpék vagyunk, akik óriások vállán ülünk, hogy többet és távolabbra láthassunk, mint ők, és pedig nem saját látásunk élességével vagy testünk magasságával, hanem mert a gigantikus nagyság felemel és a magasban tart bennünket.*

Második előadás

Rövid szünet után Gérecz Imre osb atya előadása következett *Az idegenség terei* címmel. Higgadt, nyugodt hangú volt az előadása, ám a mondanivalója miatt nehéz volt nem rá figyelni. Erős felütésként Jörg Baberowsky *Az erőszak terei* című könyvéből idézett, aki számára jókedélyű, szelíd apjából sehogyan sem tudta kinézni, hogy a második világháborúban harckocsizóként olyan dolgokat követ el, amelyeket háborúban a harckocsizók el szoktak követni. Arra mutat ez rá, hogy az erőszakot, noha

személyesen érintettek vagyunk benne, igyekszünk eltolni magunktól. Különbéféle kognitív torzításokon keresztül tesszük ezt, leginkább azért, hogy az egyértelműen és mindenki által rossznak ítélt erőszakhoz minél kevesebb személyes közünk legyen. Az első ilyen torzítás, hogy *erőszakot az erőszakos emberek követnek el* – azt is hozgondolva persze, hogy mi nem vagyunk azok. Menekülünk az olyan közhelyek mögé, miszerint az élet igazságos, a jó elnyeri jutalmát, a gonosz pedig a büntetését. Ezért aztán a legjobb kimaradni mindenféle konfliktushelyzetből. Ha mégis belekerülünk, akkor annak nem a bennünk lévő agresszió a magyarázata, hanem mindig a külső körülmények szerencsétlen együttállása, melynek áldozatai vagyunk. Másik ilyen kognitív torzítás: *Ha erőszakos vagyok, annak oka van*. Ez egyfajta magyarázatkeresés az erőszakra, mert ha értelmet találunk az agresszióknak, akkor ki lehet bújni a felelősség alól. Szélsőséges példa erre a koncentrációs táborokat működtető katonák alapállása, akik meg voltak győződve arról, hogy jó ügyért, jogosan küzdenek, akiket nem is lehet felelősségre vonni tetteikért, hiszen parancsra tették azokat. Ugyancsak ilyenfajta torzítás, hogy *a sokféleség és a megosztottság elősegíti az agressziót, az egység azonban visszaszorítja*. Olyan országban élünk, ahol azt szinte mindenki a magáénak érzi. Hirdetjük magunkról a vendégszeretetet, ám a bevándorlókkal kapcsolatban erősen elutasítóak vagyunk. A sokféleség kérdésére a bezárkózásban találjuk meg a választ. És hogy milyen választ tud erre adni a vallás? A vallásosság mára elvesztette a társadalmi ernyőszerepét, a plurális világ egyik választható szereplőjévé vált. Ez a fajta verseny a vallásokra kifejezetten jó hatással lehet, a monopol helyzetből kilépve újra kellene fogalmazni az egyház feladatait. Talán valóban eljött az ideje annak, hogy a keresztet ne fegyverként használjuk? Talán valóban eljött az ideje annak, hogy a tőlünk eltérő felekezetű és világlátású emberre nézve ne a legyőzendő provokációt, a fenyegető idegenséget, hanem a párbeszéd megnyíló tereit lássuk?

Harmadik előadás

Ilyen nehéz kérdések után került sor Nagy Károly Zsolt református teológiai tanár előadására, akit én magam mutathattam be röviden a hallgatóságnak. A gyűlölet kérdését az antropológia felől, református kitekintésekkel igyekezett megközelíteni. A gyűlölet az emlékezetmunka része, amelyben a gyűlölet megkonstruálja a maga múltját. A gyűlölet ugyanúgy képes növekedni, mint a mustármag, természetesen ellentétes előjellel. A „kifordított” magvető bibliai példázata alapján sok-sok példával beszélt a gyűlölet természetéről. A gyűlölet a racionális világtól távol keletkezik, mely jórészt történelmi traumákból fakad. Amíg az egyéni traumák leginkább elfojtásokból származnak, úgy a közösségi traumák mindig közvetített élményekből erednek. Ez utóbbi trauma ezért nem tapasztalat, mely akár egy közösségi identitás fontos részévé válhat. A traumakonstruálás is lehet hatalmi eszköz. Trianon traumája nagyon mélyen érintette a református egyházat. A 2004-es népszavazás után gyönyörű kezdeményezés volt az egységes Magyar Református Egyház szimbolikus létrejötte. Jó lezárása lehetett volna a traumának, ám ez nem volt teljesen sikeres, mert a sebek felszakítása hagyományos rutin errefelé. A gyűlöletből a megtérés gyakorlása által

lehet visszafordulni. Ha eldöntöttük, hogy megtérünk, akkor az ebből fakadó cselekedeteket kell megtenni.

Kérdések, ebéd

Az előadások után kérdések feltételére volt lehetőség. Másfél év távlatából nem pontosan emlékszem ennek részleteire, leginkább csak arra, hogy komoly bizonyágtételek hangoztak el. Megterhelő, nehezen feldolgozható gondolatok után igazán jól esett a könnyebben feldolgozható ebéd, melynek lelkülete magával ragadó volt. Igazi asztalközösség volt a különböző felekezetű gyülekezeti tagok, lelkészek, teológiai tanár és emeritus főapát között. Az asztal mellett elhangzó történetek azt erősítették meg bennem, hogy sokkal inkább hasonlítunk egymásra, mint gondolnánk, ugyanazok az örömeink, bánataink, és hasonlóan nevetséges, groteszk szituációk tudnak keletkezni mindannyiunk egyházában. Ebéd után volt egy kis szünet, amit igazán megszépített a gyönyörű késő őszi idő, az arborétum és a jó társaság.

Műhelymunka

A délutáni program választható kiscsoportos foglalkozás volt, melynek célja a téma elmélyítése a választott téma alapján. Én Lólé Attila – Vincze Iván OSB *FOGSÁGAINKBÓL...*, *A börtön és a hajléktalanság, mint lehetőség* című témát választottam, melyre már a jelentkezéskor kellett regisztrálni. Attila történetét ismertem korábban is, ilyen részletességgel azonban most hallottam először. Megdöbbenően őszinte tárgyilagossággal, pátosz nélkül vallott életéről, a cigányságáról, a függőségektől terhelt családjáról, a bűnözésről, a hajléktalanságról, a börtönről, a szabadulásáról és az új életéről. Ítékezés nélkül beszélt arról, hogy milyen volt az előítéletek másik oldalán állni és alulról elviselni a lenézést. Elmondta, hogy hogyan jutott hitre, hogyan változott meg az élete és milyen hívása és milyen tervei vannak. Bizonyágtétele után rövid bemutatkozást követően a résztvevők mindegyike elmondta, hogy hogyan, milyen összefüggésben találkozott már a problémával, és milyen megküzdési stratégiákat alkalmaz ellene a gyakorlatban.

Lezárás

A rendezvénynek szép keretet adott, hogy a templomban ökumenikus vesperás keretében gyűlhettünk össze, ahol Gáncs Péter evangélikus püspök hirdetett igét. Nem volt könnyű nap. Kíméletlen igazságok, nyomasztó szembesülések, őszinte fájdalom és valódi traumák törtek elő, és mivel nem vagyunk hozzászokva, hogy bátran beszéljünk a problémáinkról és bűneinkről, valóban megterhelő volt. Ám csak az ilyenfajta szembesítés, kibeszélés és feldolgozás vezethet ki bennünket a gyűlölet ördögi köreiből. A gyűlölet ökumenikus tapasztalat: ott van bennünk személyesen, és ott van mindegyik közösségünkben, legfeljebb annak hangúlyai és irányai mások. Ám a gyűlöletből való szabadulás is lehet ökumenikus tapasztalat, mert ha felismerjük, megvalljuk és megbánjuk a bűneinket, akkor Jézus áldozata árán az Atya mindannyiunknak bocsánatot ad.

Én dolgozni akarok. Elegendő
harc, hogy a multat be kell vallani.
A Dunának, mely mult, jelen s jövő,
egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.

József Attila: *A Dunánál*

Epilógus

Miután elbúcsúztam a zárandoktársaktól, elindultunk hárman: egy evangélikus teológusnő, egy katolikus-neprotestáns közgazdász és egy református lelkész – együtt egy bakonyi parókiára, hogy tovább dolgozzunk a hallottakon, álmodjunk egy közös jövőt, és hogy másnap együtt ünnepeljük a reformációt.